

Міністерство освіти і науки України
Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка
Навчально-науковий інститут історії, права та міжнародних відносин
Кафедра всесвітньої історії, міжнародних відносин та методики навчання
історичних дисциплін

ЗАТВЕРДЖУЮ

Голова приймальної комісії

СумДПУ імені А. С. Макаренка

проф. **Юрій ЛЯННОЙ**

27 » квітня 2024 року

**Програма фахового вступного
випробування для вступу на навчання за
ОС бакалавр на основі раніше здобутого
ступеня бакалавра, магістра,
освітньо-кваліфікаційного рівня спеціаліста
з Історії України**

Розглянута на засіданні приймальної комісії
«27» квітня 2024 року

Протокол № 10

Суми 2024

Програма фахового вступного випробування з Історії України для вступу на навчання за ступенем бакалавр на основі ступеня бакалавра, магістра, освітньо-кваліфікаційного рівня спеціаліста денної та заочної форм навчання спеціальності 032 Історія та археологія.

Ухвалена на засіданні кафедри всесвітньої історії, міжнародних відносин та методики навчання історичних дисциплін

05.04. 2024 р.

протокол № 8

Завідувач кафедри

Світлана МОЦАК

**Голова
фахової атестаційної
комісії**

Світлана МОЦАК

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Фахове вступне випробування з історії України має на меті виявити теоретичні знання, уміння та практичні навички абітурієнтів, які вступають до Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка за ОС бакалавр за спеціальністю 032 Історія та археологія.

Програма вступного випробування з історії України вміщує змістовий компонент базових курсу історія України від середини XVI ст. до сучасності відповідно до вимог програми ступеню «бакалавр» із спеціальності 032 Історія та археологія, а також вимог «Програми зовнішнього незалежного оцінювання результатів навчання з Історії України»/

Вимоги до знань і умінь абітурієнта. Основними цілями вивчення курсу історії України є формування у студентів основ історичного мислення, універсальних і глибоких знань з вітчизняної історії, умінь професійно використовувати їх у навчально-педагогічній і суспільно-політичній діяльності, а також виховання патріотизму й активної позиції у справі формування громадянського суспільства в Україні, утвердження у їх свідомості загальнолюдських цінностей гуманізму та демократизму.

Учасник вступного випробування з історії повинен **знати:**

- основні процеси, явища та факти вітчизняної історії;
- проблеми етногенезу українців;
- витоки становлення й розвитку української державності;
- особливості здійснення соціально-економічних і політичних процесів в Україні;
- сутність, характер і форми соціальної боротьби в Україні;
- особливості розвитку української національної культури;
- роль особистості в історії на прикладі минулого України;
- розвиток християнства та інших релігій в Україні;
- основні тенденції розвитку України в період відновлення її незалежності;

– концептуальні підходи вітчизняної та зарубіжної історіографії до вивчення проблем історії України.

Учасник вступного випробування з історії повинен **вміти:**

– критично аналізувати історичні факти, події та явища, діяльність окремих персонажів вітчизняної та світової історії;

– аргументувати власну позицію (висновки), полемізувати на різні теми української історії;

– працювати з різними типами історичних джерел, віднаходити й опрацьовувати історичну інформацію;

– вільно оперувати категоріально-понятійним апаратом історії;

– розкривати суть та закономірності історичних суспільно-політичних та економічних явищ, виокремлювати їх складові частини та ознаки, аналізувати причини та наслідки;

– встановлювати зв'язки між історичними подіями;

– давати обґрунтовану об'єктивну оцінку історичним діячам та явищам;

– розкривати суть та закономірності соціальних явищ.

Структура вступного випробування. Вступне випробування з історії України проводиться у формі усного екзамену. Екзаменаційні білети містять два питання, що охоплюють теоретичний зміст і повний навчальний компонент курсу історії України від середини XVI ст. до сьогодення.

Критерії оцінювання теоретичних знань та практичних умінь і навичок. Оцінювання відповідей абітурієнтів на усному вступному випробуванні з історії проводиться за 200 бальною шкалою оцінювання, від 0 – 99 – іспит вважається не складеним; від 100 – 200 – складеним. Кількісна та якісна характеристика виявлених теоретичних знань та практичних умінь і навичок вступників передбачає чотири рівні: **1-99 балів; 100-149 бали; 150-179 балів; 180-200 балів.** Оцінка знань проводиться за наступною шкалою:

Кількісна характеристика рівня	Характеристика відповідей абітурієнта
1-99 балів «Незадовільно»	Відповідь на питання білету не повністю відповідає змісту програмного матеріалу і свідчить про нерозуміння абітурієнтом основних його положень. Наявна повна відсутність уміння міркувати.
100-149 балів	Відповідь на питання білету вірна, але неповна. Абітурієнт в цілому володіє фактичним матеріалом, але не у повному програмному обсязі, не вміє аналізувати події і явища, робити обґрунтовані висновки. Відповідь не має узагальнюючого характеру, допускаються окремі помилки і неточні формулювання.
150-179 балів	Відповідь на питання білету вірна і ґрунтовна (але не максимально повна) відповідь на запитання, у якій абітурієнт використав відомі йому фактичні знання, базові історичні поняття, виявив здібність до аналізу історичних подій, вміння робити необхідні висновки. При цьому, відповідь не носить узагальнюючого характеру, містить окремі неточності і несуттєві помилки.
180-200 балів	Відповідь на питання білету є повна, вірна, ґрунтовна і аргументована. Теоретично правильний і логічно обґрунтований виклад матеріалу, при якому абітурієнт повно і глибоко використав відомі йому фактичні знання, виявив здібність аналізувати історичні події і факти, давати оцінку історичним постатям, робити висновки і узагальнення з чітким їх формулюванням. Обов'язковим елементом відповіді є знання базового категоріального апарату і вміння оперувати основними історичними поняттями.

Зміст програми з історії України

Розділ 1. Україна в ранньомодерний період.

1.1. Українські землі в польсько-литовську добу у другій половині XVI – першій половині XVII ст.

Польсько-литовські союзи до 1569 р. Люблінська унія та її наслідки. Посилення національного та соціального визиску українського населення. Фільваркові господарства та покріпачення українського селянства. Сільське господарство та інтеграція аграрного сектору в світовий ринок. Розвиток міст, ремесел та промислового виробництва. Податкова система.

1.2. Українське козацтво й Запорозька Січ.

Причини та чинники зародження козацтва. Участь козацьких ватаг у протистоянні християнського та мусульманського світів у Дикому Полі. Створення Запорозької Січі. Структура органів влади та соціальний устрій козацької республіки. Звичаї, традиції та повсякденне життя козаків. Доба героїчних походів.

1.3. Козацько-селянські повстання наприкінці XVI – у першій половині XVII ст.

Причини збройних конфліктів у Наддніпрянщині. Зміцнення ролі козацтва та його роль в українсько-польському протистоянні. Постанови під проводом Криштофа Косинського (1591–1593), Северина Наливайко (1594–1596), Марка Жмайла (1625), Тараса Федоровича (Трясила) (1630–1631), Івана Сулими (1635), Павло Бута, Якова Острянина та Дмитро Гуня (1637–1638). «Золотий ордонанс».

1.4. Релігійний розвиток українських земель у другій половині XIV – першій половині XVII ст.

Православна церква на українських землях у період панування Польського королівства та Великого князівства Литовського: втрата статусу державної релігії, патронат світських можновладців, Флорентійська унія та її наслідки, Київська митрополія. Наростання кризових явищ в православній церкві на українських землях у XVI ст. Берестейська унія та її наслідки. Православ'я й

уніатство в Україні в 1600–1640-ві роки. Реформаційні рухи в Україні. Контрреформація.

1.5. Українська культура в польсько-литовську добу.

Освіта: парафіяльні, монастирські, братські школи, єзуїтські колегіуми, Острозька академія й Київський колегіум. Літописання й література. Образотворче мистецтво. Архітектура. Музика й театр.

1.6. Національно-визвольне повстання під проводом Богдана Хмельницького.

Наростання революційної ситуації в Україні. Біографія Богдана Зиновія Хмельницького. Повстання на Січі та військова кампанія 1648 р. Соціальні та політичні зміни в Україні. Формування державних органів влади Гетьманщини. Військова кампанія 1649 р. Зборівський мир. Битва під Берестечком. Білоцерківський мир. Воєнні дії в 1652–1653 рр. Переяславська рада й встановлення московського протекторату. Військове протистояння в Україні в 1654–1657 рр.

1.7. Україна доби Руїни.

Гетьманування Івана Виговського. Гадяцький трактат і українсько-московська війна. Лівобережна Україна в 1659–1687 рр.: звуження автономії українських земель, похід Яна II Казимира на Лівобережжя, антимосковські повстання та промосковські виступи, стабілізація суспільно-політичного життя краю в роки гетьманування Івана Самойловича. Правобережна Україна в 1659–1683 рр.: рецидиви громадянської війни, економічний занепад краю, спроби гетьмана Петра Дорошенка об'єднати Правобережну та Лівобережну частини України. Османська навала на Правобережжя та ліквідація залишків української державності в регіоні.

1.8. Україна в період гетьманування Івана Мазепи.

Прихід до влади Івана Мазепи. Боротьба гетьмана з претендентом на булаву Петриком. Внутрішня політика: створення значкового товариства, розбудова війська, переслідування інтересів козацької старшини, сприяння розвитку освіти й благодійництво. Походи українських військ на пониззя Дніпра та на

Азов. Північна війна та Україна: участь гетьманських військ у кампаніях у Прибалтиці та в Польщі. Переговори Івана Мазепи та шведського короля Карла XII. Шведський наступ в Україні та перехід на бік Карла XII І. Мазепи. Розкол українського суспільства. Контрзаходи Петра I: інформаційні війна, спалення Батурина. Оборона Полтави. Полтавська битва та шведська катастрофа. Українська політична еміграція.

1.9. Гетьманщина у XVIII ст.

Соціально-економічний розвиток Лівобережжя. Гетьманування Івана Скоропадського. Спроби відстояти автономні права України Павлом Полуботком. Перша Малоросійська колегія. Гетьманування Данила Апостола. Гетьманське правління. «Золота осінь» української державності. Друга Малоросійська колегія та остаточна ліквідація державності українських земель.

1.10. Слобожанщина у другій половині XVII – XVIII ст.

Три хвилі еміграції українців на схід і створення слобідських козацьких полків. Соціально-економічний розвиток краю. Особливості адміністративного та військового устрою Слобожанщини. Народні рухи на території Слобожанщини. Участь слобожан у війнах Московського царства та Російської імперії.

1.11. Правобережжя наприкінці XVII – XVIII ст.

Соціально-економічний і суспільно-політичний розвиток краю: наростання кризових явищ в економіці та суспільних відносинах, етнічна та конфесійна конфронтація. Війна Священної Ліги проти Османської імперії 1682–1699 рр. і відновлення польської юрисдикції над Правобережжям. Козацький полковий устрій Правобережжя наприкінці XVII ст. Спроби скасувати полковий устрій і розгортання Паліївщини. Опришківський і гайдамацький рухи. Коліївщина. Барська конфедерація та боротьба з нею.

1.12. Запорозька Січ у другій половині XVII – XVIII ст.

Економічний розвиток території Кошу. Політичне значення Січі в складі Гетьманщини. Конфлікти січовиків з гетьманським та царським урядами. Олешківська та Нова Січ. Адміністративно-територіальні зміни Запорозької Січі.

Кошовий отаман Петро Калнишевський. Ліквідація Січі. Українське козацтво на уламках Запорозької Січі. Еміграція українців на Кубань.

1.13. Культура й церковне життя України у другій половині XVII – XVIII ст.

Світоглядні зміни в літературі та художньому мистецтві України. Розвиток освіти. Київська Академія. Львівський університет. Література та усна народна творчість. Образотворче мистецтво. Григорій Стеценко. Музика. Максим Березовський і Дмитро Бортнянський. Архітектура. Підпорядкування української церкви Московському патріархатові. Внесок духовенства Київської митрополії в розвиткові Російської православної церкви та російської просвіти. Наступ на православ'я в Речі Посполитій. Зміцнення позицій греко-католицької церкви.

Розділ 2. Україна в імперську добу

2.1. Західноукраїнські землі під владою Австрії наприкінці XVIII – в першій половині XIX ст.

Адміністративно-територіальний устрій західноукраїнських земель після Першого розділу Речі Посполитій. Національна політика Габсбургів. Реформи Марії Терезії й Йосипа II. Соціально-економічний розвиток Західної України. Піднесення національного руху: діяльність Клерикального товариства та Руської трійці. Опришківський рух. Повстання буковинських селян під проводом Лук'яна Кобилиці. Галицьке повстання 1846 р.

2.2. Західна Україна під час «весни народів».

Наростання революційної кризи в Європі та початок революції в західно- та центральноевропейських країнах. Початок революційних трансформацій у Галичині: демократичні маніфестації, польський національний рух і утворення Центральної Народної Ради, український національний рух та утворення Головної Руської Ради та її регіональних відділень. Діяльність ГРР на культурній ниві. Руський собор. Слов'янський конгрес. Вибори до рейхстагу й українське представництво в ньому. Скасування кріпацтва. Львівське збройне повстання. Селянський рух на Буковині. Визвольні змагання українців Закарпаття.

Формування Батальйону руських гірських стрільців. Значення «весни народів» для національного відродження на західноукраїнських землях.

2.3. Західноукраїнські землі у другій половині XIX – на початку XX ст.

Після революційні адміністративні зміни в Галичині. Соціально-економічний розвиток краю: «комора економічних абсурдів», залізничний транспорт, аграрні відносини, еміграція, кооперація, промисловість і торгівля, формування робітничого класу, трансформації селянства. Робітничий та селянський рухи. Епоха Голуховського. Представництво українців у Галицькому сеймі та рейхстазі. Конституція 1867 р. Цислейтанія та Транслейтанія. Полонофільство, москвофільство й українофільство. Народна рада. Українські партії Західної України. Боротьба за загальне виборче право. Українські парламентарі в рейхстазі.

2.4. Українські землі в складі Російської імперії: дореформений період.

Зростання меж Російської імперії на південному заході й адміністративно-територіальні зміни на українських землях. Наполеонівські війни й Україна. Україна в військових конфліктах Російської імперії: Російсько-турецька війна 1828–1829 рр., придушення Угорського повстання, Кавказька й Кримська війни. Соціально-економічний розвиток Наддніпрянщини: сільське господарство, промисловість, інтеграція України до Всеросійського ринку, загострення кризи кріпацтва й початок занепаду поміщицького землеволодіння.

2.5. Суспільно-політичне життя Наддніпрянщини у дореформений період.

Масонські ложі. Декабристський рух. Польський визвольний рух. Кирило-Мефодіївське товариство. Народні виступи: дії загонів Семена Гаркуші й Устима Кармалюка. Повстання військових поселенців. Повстання в Севастополі у 1830 р. Польське визвольне повстання 1830–1831 рр. Виступи проти інвентарних правил на Правобережжі. Київська козаччина. Похід у Таврію за волею. Робітничий рух.

2.6. Наддніпрянщина в пореформений період: реформи й економічний розвиток.

Революційна ситуація в Росії та проведення реформ щодо модернізації російського суспільства: український вимір. Умови та особливості реалізації Селянської реформи. Реформи місцевого самоуправління, фінансова, судова, військова, освітня реформа. Розвиток секторів економіки після 1861 р. Індустріалізація. Фінансова реформа Вітте. Банківська сфера. Утворення й розвиток монопольного капіталу. Інвазія іноземного капіталу.

2.7. Наддніпрянина в пореформений період: суспільно-політичний рух.

Російський опозиційний рух на українських землях: організаційне оформлення земсько-ліберальної опозиції, ходіння в народ, народництво, перші робітничі організації, марксизм. Єврейський національний рух: єврейські погроми та загострення «єврейського питання» за рисою осілости, єврейська міграція з України, сегментація єврейського національного руху, Бунд та інші політичні партії єврейського населення. Кримсько-татарський національний рух. Український національно-визвольний рух: хлопомани, громадівський рух, Братство тарасівців, Загальноукраїнська безпартійна організація, українські партії.

2.8. Перша російська революція й Україна.

Загострення політичної кризи в Російській імперії: економічна криза 1900–1904 рр. та її наслідки, Полтавсько-Харківське повстання, робітничий рух, Російсько-Японська війна. Народний рух в 1905–1907 рр.: страйковий рух робітництва, селянський рух, учнівський рух та рух службовців, збройні виступи в промислових центрах України, опір єврейським погромам. Діяльність політичних партій. Думські виборчі перегони. Українська парламентська громада.

2.9. Підросійська Україна в 1907–1914 рр.

Третьочервневий переворот. Дуалістична монархія. Посилення політичної реакції. Специфіка проведення думських виборів у 1907 та 1912 роках. Столипінська аграрна реформа та її наслідки. Економічний розвиток українських земель. Суспільство напередодні Першої світової війни.

2.10. Культура України в імперську добу.

Російський, німецький, польський, мадярський світи й українські культурні перспективи. Піднесення української модерної культури: «Історія русів», харківські романтики, Іван Котляревський, Тарас Шевченко, Основа, Євангеліє українською, українська абетка. Царська мовна політика й українське слово. Галичина – український П'ємонт: «теплий клімат» для національної культури та можливості її реалізації. Література й видавнича справа. Журналістика. Образотворче мистецтво. Музика й театр. Кіномистецтво. Архітектура. Етнографічні розвідки. Освіта. Наука. Преса.

Розділ 3. Україна в добу Великої війни та революційних трансформацій

3.1. Перша світова війна й українське питання.

Протиріччя імперіалістичних таборів і плани розтину українських земель. Театри військових дій на території України. Російська окупація Галичини та Буковини. Національний рух в обох частинах України та репресії проти українства. Загострення економічної та політичної кризи в Російській імперії: українські приклади.

3.2. Українська національно-демократична революція: доба Центральної Ради.

Лютнева революція та її відгомін у Києві. Створення Центральної Ради. Організація національного руху в Наддніпрянщині. I та II Універсали Центральної Ради. Українсько-російські відносини. Діяльність проурядових структур, рад, Генерального Секретаріату. Революційні події 1917 року в Криму. Жовтневий переворот та захоплення влади в Києві Центральною Радою. III Універсал. Перший більшовицький наступ в Україні. Формування радянських органів влади. Брест-Литовська мирна угода й німецько-австрійська окупація України. Державний і правовий устрій першої Української Народної Республіки. Революційні процеси у березні 1917 р. – квітні 1918 р. в Криму. Загострення кризи I УНР.

3.3. Українська національно-демократична революція: доба Української Держави.

Переворот 29 квітня 1918 р. «Закони про тимчасовий державний устрій». Внутрішня політика Гетьманату: інститути влади, судова реформа, Державна варта, реформування збройних сил, аграрне питання, освіта, наука та культура. Активність Української Держави на міжнародній арені. Переговори між РРФСР і Українською Державою. Український національно-державний союз, Український національний союз. Ліва радикальна опозиція. Виступи проти окупаційних військ та гетьманату. Грамота Павла Скоропадського 14 листопада. Антигетьманське повстання й зречення Скоропадського від влади. Перший Кримський крайовий уряд. Українсько-кримські відносини.

3.4. Українська національно-демократична революція: доба Директорії.

Відновлення УНР. Внутрішня та зовнішня політика II УНР. Другий наступ більшовиків в Україні. УСРР: особливості державного та соціального устрою. Воєнний комунізм. Другий Кримський крайовий уряд і Кримська радянська соціалістична республіка. Денікінщина. Третій наступ більшовиків в Україні. Антибільшовицький повстанський рух і військові акції УНР влітку 1919 – на початку 1920 років Перший зимовий похід. Повстанські рухи. Революційна повстанська армія Нестора Махно. Радянсько-польська війна й УНР. Війна Радянської Росії проти Російської армії барона Врангеля. Другий зимовий похід і Холодноярська республіка.

3.5. Українська революція в Галичині, Закарпатті й Буковині.

Розпад Австро-Угорщини. Листопадовий чин і початок українсько-польської війни. Проголошення Західноукраїнської народної республіки. Внутрішня та зовнішня політика ЗУНР. Злука УНР і ЗУНР. Втручання Антанти в українсько-польський конфлікт. Українське питання на Версальській конференції. Чортківська офензива й польська окупація ЗУНР. УГА в боях на стороні УНР, Добровольчої армії та Радянської Росії.

Розділ 4. Україна в міжвоєнний період

4.1. Радянська Україна у 1920-ті роки.

УСРР у складі радянської федерації. УСРР на міжнародній арені. Адміністративно-територіальні перетворення в УСРР. Політика українізації й коренізації. Культурна революція. Внутрішньопартійна боротьба й формування тоталітарної системи. Голод 1921–1923 рр. і перехід до Нової економічної політики. Заміна продрозверстки продподатком. Радянський ринок: госпрозрахунок, трести, оренда, роздрібна торгівля, дрібний та середній бізнес, концесії. Успіхи промислового та сільськогосподарського розвитку. Реалізація плану електрифікації. Криза НЕПу.

4.2. Україна в період радянської модернізації та сталінізму.

Індустріалізація: сутність, фінансові джерела, планування. П'ятирічки. Стаханівський рух. Економічні та соціальні наслідки індустріалізації. Колективізація й боротьба з куркульством. Голодомор 1932–1933 рр. Завершення формування тоталітарного ладу. «Сталінська конституція» 1936 року. Українська радянська державність у 1930-ті роки. Сталінські репресії: причини, форми, масштаби, виконавці, об'єкти переслідування. ГУТАБ. Крим у міжвоєнний період.

4.3. Українські землі в складі Польщі.

Статус українських земель у складі II Речі Посполитої. Міжнародне визнання суверенітету Польщі над західноукраїнськими землями. Українське питання в Польщі. Політика уряду народових демократів по відношенню до поневолених територій. Режим санації. Економічний розвиток «східний кресів». Кооперативний рух. Опір полонізації. Участь українських партій в політичному житті Польщі. Таємний український університет. Створення та діяльність Організації українських націоналістів.

4.4. Українські землі в складі Румунії.

Окупація Румунією Буковини та Бессарабії. Хотинське повстання. Міжнародне визнання нових кордонів Румунії. Національна та економічні політика румунського уряду. Український національний рух в Румунії. Опір румунізації та соціальному визиску. Татарбунарське повстання.

4.5. Закарпаття в складі Чехословаччини. Карпатська Україна.

Закарпаття після розпаду імперії Габсбургів – спроби самовизначення. Закарпаття у складі Угорської радянської республіки. Тріанонський мирний договір і прилучення Закарпаття до Чехословаччини. Політичний розвиток краю в 1920–1930-ті роки. Економічна та національна політика чехословацького уряду. Діяльність українських громадських та політичних організацій Закарпаття. Мюнхенська угода й проголошення автономії Закарпаття. Проголошення незалежності Карпатської України. Угорська окупація.

4.6. Культура й духовний розвиток України міжвоєнного періоду.

Ідеологічне середовище та культурні процеси. Тенденції культурно-мистецького розвитку. «Розстріляне відродження». Творчі та наукові спілки. Освіта й наука. Література та видавнича справа. Образотворче мистецтво. Фото- та кіномистецтво. Архітектура. Музика. Театр. Культурні процеси на українських землях в Польщі, Румунії, Чехословаччині. Культурне та освітньо-наукове життя української діаспори. Становище церкви в радянській Україні. Українська автокефальна православна церква. Антирелігійна діяльність радянських органів влади. Репресії проти духовенства та нищення культових пам'яток УРСР.

Розділ 5. Україна в період Другої світової війни

5.1. Україна на початковому етапі війни.

Україна в геополітичних планах держав Осі. Пакт Молотова-Ріббентропа. Радянська окупація східних регіонів Польщі та Бессарабії. Возз'єднання українських територій: адміністративно-територіальні зміни. Радянізація західноукраїнських земель. Український національний рух на територіях окупованих нацистами.

5.2. Початок Німецько-радянської війни. Окупаційний режим.

Наступ військ країн Осі в УРСР. Оборона Києва, Одеси, Севастополя. Встановлення окупаційного режиму. Запровадження нового адміністративно-територіального устрою нацистами. План «Ост» та кроки його реалізації.

Розвиток економіки України під нацистською владою. Гастарбайтери. Життя громадян на окупованих землях. Колабораціонізм. Створення та бойовий шлях дивізії СС «Галичина». Голокост та геноцид населення України.

5.3. Радянський і націоналістичний рух опору.

Організація Українського штабу партизанського руху та підготовка партизанських загонів до діяльності в тилу противника. Ліквідація нацистами першої хвилі підпільних та партизанських загонів. Піднесення народного партизанського руху в 1942–1943 рр. Партизанські з'єднання Ковпака, Наумова, Сабурова, Федорова. Рейд від Путивля до Карпат. Переслідування нацистами українських націоналістів. Тактика ОУН(м) та ОУН(б) в умовах переходу до підпільної діяльності. Націоналістичні партизанські об'єднання в 1941–1943 рр. Завершення формування Української повстанської армії. Бойові операції бандерівців проти німецьких військ, Армії Крайової та радянських партизанів. Волинська трагедія. Створення Головної української визвольної ради.

5.4. Звільнення України, завершення війни та післявоєнна зміна кордонів УРСР.

Переломний етап Другої світової війни й початок звільнення радянськими військами території України. Контрнаступ німецьких військ у лютому-березні 1943 р. Курська битва. Звільнення Лівобережної України. Битва за Дніпро. Корсунь-Шевченківська операція. Звільнення Правобережної України. Кримська, Львівсько-Сандомирська й Яссо-Кишинівська наступальні операції. Депортація корінних народів Криму. Звільнення Закарпаття. Зміни повоєнних кордонів СРСР і УРСР на Кримській та Потсдамській конференціях. Повоєнне врегулювання кордонів УРСР з Чехословаччиною, Польщею та Румунією. Польсько-український обмін населенням.

Розділ 6. Радянська Україна в повоєнний період.

6.1. УРСР в 1945–1953 рр.

Демографічні та матеріальні втрати України. Відновлення народного господарства: економічні пріоритети, промисловий, сільськогосподарський

розвиток, відбудова промислових та цивільних об'єктів, реставрація та зростання транспортної інфраструктури. Повсякденне життя радянських громадян у перші повоєнні роки. Голод 1946–1947 рр. Переслідування національної інтелігенції. Радянізація західноукраїнських областей. Ліквідація УГКЦ. Націоналістичний рух опору. Діяльність ОУН-УПА у Закерзонні. Операція «Вісла».

6.2. Радянська Україна в період «Відлиги».

Етапи лібералізації радянського режиму. Курс на побудову комунізму. Адміністративно-територіальні зміни в межах УРСР. Приєднання Кримської області до України. Економічні реформи радянського керівництва та їхні наслідки. Радянське суспільство «хрущовських» часів: суперечності тоталітарної системи. Шістдесятництво й дисидентський рух в Україні. Націоналістичні групи опору.

6.3. УРСР доби стабілізації радянської системи.

Реформування радянської системи та курс на стабілізацію політичного ладу. Зміни в керівництві УРСР. «Золота п'ятирічка» та початок спаду темпів економічного зростання. Продовольча криза. Дефіцит товарів широкого вжитку. Наростання кризових явищ в радянському суспільстві. Конституція УРСР 1978 р. Переслідування інакодумців. Еміграція з України. Дисидентський рух. Українська Гельсінська група. Екологічна ситуація в УРСР.

6.4. Перебудова й розгортання боротьби за суверенізацію України.

Курс радянського керівництва на прискорення побудови соціалізму. Концепція соціалістичної Перебудови. Госпрозрахунок, кооперація та виокремлення елементів ринкової економіки. Поява приватного сектору економіки. Лібералізація цін. «Новий курс» М. Горбачова. Катастрофа на Чорнобильській АЕС та її наслідки. Гласність та поступове впровадження свободи слова. Відміна цензури в пресі. Створення Народного руху України. Багатопартійність. Демократичні вибори 1989 та 1990 рр. Декларація про державний суверенітет України. «Революція на граніті». Референдум 17 березня

1991 р. та Новоогарьовський процес. Відновлення Кримської АРСР. Кримськотатарське питання.

6.5. Культура, наука й релігійне життя України в післявоєнну добу, 1945–1991 рр.

Зміна ідейних контекстів культурних процесів. Культура як простір ідейної конфронтації. Освіта й наука. Науково-технічна революція в Україні: ЕОМ, ідеї В. Глушкова щодо створення Загальнодержавної автоматизованої системи збору та обробки інформації (ЗДАС). Преса й видавнича справа. Самвидав. Література. Образотворче мистецтво. Кіномистецтво: соцреалізм і «поетичне кіно». Продукція «Київнаукфільму». Музичне мистецтво й естрада. Театральне мистецтво. Розвиток спорту. Культура українців за межами України. Лібералізація ставлення держави до церкви в перші повоєнні роки. Нова хвиля атеїстичної пропаганди. Політика держави в питання свободи совісті: звуження сфери впливу православної церкви, підпільні структури УГКЦ, переслідування релігійних діячів та громад.

Розділ 7. Новітня історія України.

7.1. Проголошення незалежності України й процеси державотворення.

Путч 19–21 серпня 1991 р. Заборона КППС. Акт проголошення незалежності України. Всеукраїнський референдум щодо проголошення незалежності України. Створення Співдружності незалежних держав. Міжнародне визнання України як незалежної держави. Ухвалення законів про символіку України. Створення нових і трансформація діючих владних структур. Конституційний процес. Трансформація системи самоврядування в регіонах. Зміни в статусі Автономної Республіки Крим.

7.2. Економічний розвиток України, 1991–2021 рр.

Вплив процесів глобалізації на розвиток національної економіки. Структура економіки України на момент проголошення незалежності: суперечності початкового етапу ринкового розвитку. Економіка України в дезінтеграційних й інтеграційних процесах на пострадянському просторі. Особливості

економічного розвитку: «дикий капіталізм», форми первинного накопичення капіталу, приватизація державних підприємств, деіндустріалізація, ліквідація колгоспного ладу, підвищення ролі великих агробізнес-підприємств, формування олігархічного капіталу, актуалізація сфери послуг у формуванні національного ВВП, нові сфери економіки. Економічна криза 1990–1999 рр. та економічний підйом 2000–2008 рр. Економічна криза 2008–2009 рр. і подальший розвиток національної економіки. Вступ України в СОТ. Проблеми національної економіки на тлі процесів євроінтеграції.

7.3. Трансформації українського суспільства.

Ринковий ідеалізм і певне розчарування в капіталізмі. Ностальгія по СРСР. Цивілізаційний вибір нації: між сходом та заходом, розмиття ідеї національного шляху розвитку. Наростання кризових явищ українського суспільства: демографічна криза, еміграція, «заробітчанство», пандемія ВІЛ-інфекції, гепатиту й туберкульозу, алкоголізм, тютюнокуріння, наркоманія, ускладнення соціоекологічної ситуації, «лихі дев'яності» і злочинність ХХІ ст. Соціальна поляризація населення, прояви класового антагонізму. Робітничий рух в Україні. Особливості формування громадянського суспільства та його роль у розв'язанні політичних криз, екологічних і регіональних проблем України.

7.4. Політичний розвиток України, 1991–2013 рр.

Президентство Л. Кравчука: криза взаємовідносин гілок влади, падіння її авторитету. Президентство Л. Кучми: зміцнення виконавчої вертикалі влади й порушення демократичної моделі суспільства, акція «Україна без Кучми», формування системної опозиції владі, «Помаранчева революція». Президентство В. Ющенка: зміни в Конституції, політична нестабільність, «Антикризова коаліція» й другий уряд Януковича, руйнація помаранчевої коаліції й зміцнення становища Партії Регіонів, віддалення євроатлантичних перспектив. Президентство В. Януковича: курс «повної модернізації суспільного життя в Україні», переслідування політичних опонентів, повернення до президентсько-парламентської форми правління, відновлення виконавчої вертикалі влади, проблеми погіршення стану корупції. Закон «Про засади державної мовної

політики» («закон Колесніченка-Ківалова»): застосування та критика. Політична історія Автономної Республіки Крим.

7.5. Політичний розвиток України, 2013–2022 рр.

Політична криза 2013–2014 рр. Євромайдан і перемога демократичних сил. Розкол суспільства та втручання в українські справи зовнішніх сил. Президентство П. Порошенка: люстрація, діяльність «уряду камікадзе», розпуск Верховної Ради VII скликання й позачергові вибори до парламенту України, загострення економічної кризи та спроби виходу з неї, зміцнення силових структур держави, здійснення заходів, спрямованих на зближення з країнами Заходу й обмеження російського впливу на внутрішню політику України, суперечності боротьби з корупцією, декомунізація, демонополізація, судова реформа. Президентство В. Зеленського: діяльність урядів О. Гончарука та Д Шмигала, боротьба проти пандемії Covid-19. Політичні партії та громадські рухи. Соціально-економічне та суспільно-політичне життя на окупованих територіях України. Заходи щодо підтримки української мови та конституційне забезпечення прав мов національних меншин. Національні меншини України: процеси інтеграції в загальноукраїнський простір та відцентровані тенденції.

7.6. Україна на міжнародній арені.

Розширення представництва України в ООН. Участь України у миротворчих операціях. Участь України у врегулюванні Придністровсько-Молдавського конфлікту. Дипломатичні місії України. Україна й Європейський Союз: етапи євроінтеграції, «Угода про асоціацію з Європейським Союзом», безвізовий режим. Україна–НАТО: приєднання України до Ради північноатлантичного співробітництва (Ради євроатлантичного партнерства) і програми «Партнерство заради миру», підписання Хартії про Особливе партнерство, заснування Комісії Україна – НАТО, відкриття місії України при НАТО, декларація про майбутнє членство, тимчасове припинення інтеграції України до НАТО, відновлення співробітництва, допомога Україні країнами НАТО. Відмова України від позаблокового статусу. Українсько-Російські відносини: труднощі взаєморозуміння в 1990-ті роки, Будапештський

меморандум (1994), підписання угоди про базування Чорноморського флоту РФ в Севастополі (1997), «Договір про дружбу, співробітництво і партнерство між Україною і Російською Федерацією» (1997), конфлікт навколо острова Тузла (2003), газові конфлікти, Харківські угоди, російський вплив на протистояння в Україні в 2013–2014 рр., окупація Російською Федерацією Автономної Республіки Крим та м. Севастополь. Україна й Організація з безпеки і співробітництва в Європі: Місія ОБСЄ в Україні, «Меморандуму про взаєморозуміння між ОБСЄ та Урядом України щодо створення нової форми співробітництва» (1999), Головування України в ОБСЄ (2013), діяльність ОБСЄ на Сході України (від 2014 р.). Участь України в інших міжнародних організаціях.

7.7. Україна в стані гібридної війни.

Перемога Євромайдану та реакція уряду Російської Федерації. Кримська криза й захоплення Автономної Республіки Крим і м. Севастополь Російською Федерацією. Переростання руху Антимайдану в сепаратистські виступи на Південному Сході України. Оголошення Антитерористичної операції. Упередження розгортання сепаратизму в Харківській та Одеській областях. «Одеська трагедія». Діяльність підконтрольних Російській Федерації терористичних формувань «Донецької народної республіки» та «Луганської народної республіки». Військові дії в травні 2014 р. – у лютому 2015 р.: облога та визволення Слов'янська, оборона Донецького та Луганського аеропортів, бої на Савур-могілі, за Іловайськ і Дебальцеве. Зустрічі у Нормандському форматі. Мінські угоди 2014 і 2015 років. Закон України «Про тимчасовий порядок місцевого самоврядування в окремих районах Донецької та Луганської областей» (2014). Позиційна війна: бої за Широкине, Мар'їнку, Авдіївку й на Світлодарській дузі. Волонтерський рух допомоги Збройним силам України. Міжнародна реакція на події в Україні. Застосування санкцій проти Російської Федерації та посилення співробітництва України з НАТО. Заходи щодо припинення вогню в 2019–2020 рр.

7.8. Культурні процеси, освіта, наука та релігійне життя в Україні, 1991–2021 рр.

Вплив на розвиток культури політичних, соціальних та економічних процесів. Мультикультуризм та процеси вестернізації культури. Актуалізація національного компоненту культури. Програма «Освіта – XXI століття» та суперечності реформування вітчизняної системи освіти. Приєднання України до Болонського процесу. Проблема якості вищої освіти. Розвиток науки в Україні: зменшення кількості наукових установ та фінансування науки, «відтік мізків», проблеми збереження потенціалу наукових шкіл, інтеграція української науки в світову мережу знань, винаходи та досягнення. Закон України «Про наукову і науково-технічну діяльність» (2015). Створення Національної ради України з питань розвитку науки і технологій. Діяльність Державного космічного агентства України та Національного антарктичного наукового центру. Станція «Академік Вернадський». Література й видавнича справа. Журналістика. Кіномистецтво. Анімація. Образотворча діяльність. Музичне мистецтво й естрада. Перемоги України на Євробаченні в 2004 та 2016 роках. Фестивальна діяльність. Спортивні досягнення України. Конфесійна ситуація в Україні. Церковний розкол та міжконфесійні відносини. Створення Православної Церкви України та проблема її визнання ортодоксальними церквами. Українська греко-католицька церква. Римо-католицька церква в Україні. Іслам. Юдаїзм. Протестантські та парахристиянські конфесії.

ЕКЗАМЕНАЦІЙНІ ПИТАННЯ

1. Українські землі під владою Речі Посполитої: Люблінська унія та її наслідки. соціально-економічний розвиток українських земель.
2. Релігійні процеси та конфесійні відносини в Україні у другій половині XVI – першій половині XVII ст.: наступ католицизму та стан православної церкви, Берестейська унія та її наслідки, Київська митрополія часів Іова Борецького та Петра Могили.
3. Запорозька Січ у другій половині XVI – першій половині XVII ст.: державний устрій, суспільний лад, боротьба проти мусульманського півдня.
4. Козацько-селянські повстання в 1590–1630-х роках.
5. Культурне життя України в другій половині XVI – першій половині XVII ст.: освіта, наука, початок друкарства, мистецтво.
6. Хмельниччина, 1648–1657 рр.
7. Українські землі доби Руїни.
8. Лівобережна Україна періоду гетьманування Івана Мазепи.
9. Наступ російського царату на автономні права України, 1709–1765 рр.
10. Соціально-економічний розвиток Гетьманщини наприкінці XVII – у XVIII ст.
11. Запорозька Січ у другій половині XVII – першій половині XVIII ст.
12. Слобожанщина у другій половині XVII – першій половині XVIII ст.
13. Правобережна Україна наприкінці XVII – у XVIII ст.: відновлення козацтва, «Паліївщина», тенденції економічного розвитку. ускладнення соціального та національного становища українців.
14. Гайдамацький та опришківський рух.
15. Культура України в другій половині XVII – у XVIII ст.: література, освіта, наука, мистецтво.
16. Західноукраїнські землі в складі імперії Габсбургів, остання третина XVIII – перша половина XIX ст.: адміністративно-територіальні перетворення, політика просвітницького абсолютизму, соціально-економічний розвиток Галичини, Буковини та Закарпаття, початок українського національного відродження («Руська трійця»).
17. Революція 1848–1849 років у західноукраїнських землях.
18. Західноукраїнські землі в другій половині XIX – на початку XX ст.: перетворення в царині промислового та аграрного розвитку, москвофіли та українофіли, діяльність українських партій.
19. Українські землі в складі Російської імперії в дореформений період: адміністративно-територіальні перетворення наприкінці XVIII – на початку XIX ст., участь українців у французько-російських війнах 1812–1814 рр., соціально-економічний розвиток.
20. Суспільно-політичне життя Наддніпрянщини в першій половині XIX ст.: селянські виступи, масонські ложі, декабристський рух, польський національний рух, Кирило-Мефодіївське товариство.
21. Наддніпрянщина в пореформений період: реформи модернізації 1860–1870-х років, економічний розвиток, суспільні зміни.

22. Суспільно-політичний рух на українських землях Російської імперії: громадівський рух, польський і російський визвольні рухи, марксизм і соціал-демократія.
23. Наддніпрянина в період Першої російської революції та в умовах існування режиму Третьочервневої монархії.
24. Культурне життя України в XIX – на початку XX ст.: українське національне відродження, література, освіта, наука, мистецтво.
25. Україна в планах воюючих держав у Першій світовій війні. Воєнні дії на території України у 1914–1917 рр. Участь українських військових підрозділів у Першій світовій війні.
26. Початок Української революції. Утворення та діяльність Української Центральної Ради.
27. Україна в період гетьманату П. Скоропадського.
28. Українська Народна Республіка наприкінці 1918 р. – у 1920 р.: державотворчі заходи, війна проти Радянської Росії та Південних сил Півдню Росії, перший та другий Зимові походи, Холодноярська республіка, махновський рух.
29. Утворення та діяльність ЗУНР: державотворчі процеси, проблема соборності українських земель, польсько-українська війна.
30. Встановлення радянської влади в Україні й політика «воєнного комунізму».
31. Українська Соціалістична Радянська Республіка в 1920-ті роки: державний устрій, зовнішня політика, входження до складу СРСР, НЕП, політика коренізації.
32. Індустріалізація в Україні: завдання, особливості, наслідки.
33. Колективізація сільського господарства в Україні. Голодомор 1932–1933 рр.
34. Утвердження тоталітарного ладу в СРСР. Політичні репресії 1930-х років в Україні.
35. Українські землі в складі Польщі, 1920–1930-ті роки: статус «східних кресів», польська політика щодо українських земель, економічний розвиток Волині та Галичини, діяльність українських партій.
36. Українські землі в складі Румунії: внутрішня політика румунського уряду та становище українців, Татарбунарське повстання, український національний рух.
37. Закарпаття в міжвоєнний період: статус регіону в складі Чехословаччини, економічний та суспільно-політичний розвиток краю, Карпатська Україна в 1938–1939 рр.
38. Українська культура та духовне життя в міжвоєнний період: тенденції розвитку національної культури, література, освіта, наука, мистецтво; створення та діяльність УАПЦ, переслідування релігії в УСРР/УРСР.
39. Початок Другої світової війни. Радянізація західноукраїнських територій. Становище в Україні у 1939 – першій половині 1941 р.
40. Початок Німецько-радянської війни. Окупаційний режим на території України.
41. Рух Опору в Україні в період Другої світової війни та його течії.
42. Наступальні операції Червоної армії в 1942–1944 рр. на території України.
43. Наслідки Другої Світової війни для України. Відновлення економіки УРСР. Голод 1946–1947 рр.

44. Радянiзацiя захiдних областей України. Операцiя «Вiсла».
45. Полiтичнi, економiчнi та культурнi процеси в Україні у роки «вiдлиги».
46. УРСР перiоду стабiлiзацiї радянської системи, 1965–1985 рр.
47. Причини та реалiзацiя полiтики «перебудови» в Україні. Чорнобильська катастрофа.
48. Суспiльно-полiтичне життя в УРСР та боротьба за суверенiзацiю України, 1985–1991 рр.
49. Українська культура та духовне життя в 1945–1991 рр.: «партiйнiсть» культурних процесiв, лiтература, освiта, наука, мистецтво, атеїстична пропаганда та нищення церкви в 1950–1960-тi роки, катакомбна УГКЦ.
50. Україна в перiод становлення державностi (1990-тi – початок 2000-х рокiв).
51. Соцiально-економiчний розвиток України, 1991–2013 рр.
52. Суспiльно-полiтичне життя України, 1991–2013 рр.: полiтичнi кризи 1990-х рокiв, рух «Україна без Кучми», «помаранчева революцiя» та її наслiдки, реванш «бiло-блакитних».
53. Революцiя Гiдностi: причини, перебiг подiй, результати.
54. Анексiя Криму Росiєю та подiї на Сходi України, 2014–2021 рр.
55. Реформи 2014–2021 рр. та євроiнтеграцiйний процес в Україні.
56. Культура та духовнiсть України в перiод вiдновлення незалежностi: основнi тенденцiї розвитку культурних процесiв, лiтература, видавництво, освiта, наука, розкол православ'я в Україні, утворення Православної Церкви України.

СПИСОК рекомендованих джерел та літератури

1. Бойко О. Д. Історія України: підручник. К., 2016.
2. Борисенко В. Й. Курс української історії: 3 найдавніших часів до ХХ століття: Навч. посібник. К., 1998.
3. Гінда В. Нацистська окупація України. К., 2022.
4. Греченко В. А. Історія та культура України: підручник. Харків, 2017.
5. Грицак Я. Нарис історії України. Формування модерної нації ХІХ–ХХ ст. К., 2019.
6. Грицак Я. Подолати минуле: глобальна історія України. К., 2021.
7. Гунчак Т. Україна: Перша половина ХХ століття: Нариси політичної історії. К., 1993.
8. Гуржій О. І. Українська козацька держава в другій половині ХVІІ–ХVІІІ ст.: кордони, населення, право. К., 1996.
9. Дух Л. І. Історія України. Хронологічні таблиці: іст. факти, іст. постаті, документи, розвиток культури: [навч. довід.]. Харків, 2017.
10. Іваненко В. В., Г. Г. Кривчик Історія української культури: навчальний посібник. Дніпропетровськ, 2010.
11. Історія України: курс лекцій / кол. авт. І. М. Заболотна [та ін.]. Чернівці, 2015.
12. Історія українського козацтва: нариси у двох томах / НАН України, Ін-т історії України, Науково-дослідний ін-т козацтва; [редкол.: Валерій Смолій (відп. ред.) та ін.]. К., 2007. Т. 1–2.
13. Калініченко В. В., Рибалка І. К. Історія України. Ч. 3. 1917–2003 рр.: підруч. для іст. ф-тів вищих навч. закл. Харків, 2004.
14. Коляда І., Борчук С., Лизень Є. Українські землі під польською владою. 1919–1939 роки. Харків, 2021.
15. Король В. Ю. Історія України: навч. посібник. К., 2008.
16. Литвин В. М. Історія України: підручник. К., 2011.
17. Мицик Ю., Бажан О. Від трипільців до кіборгів: Коротка історія України. К., 2020.
18. Плохій С. Брама Європи. Харків, 2019.
19. Реєнт О. П. Україна в імперську добу (ХІХ – початок ХХ століття). Р. Стасюк. К., 2016.
20. Рибалка І. К. Історія України. Частина 1: Від найдавніших часів до кінця ХVІІІ століття: Підр. для іст. фак. вищих навч. закладів. Харків, 1994.
21. Рибалка І. К. Історія України. Частина II: Від початку ХІХ ст. до лютого 1917 року: Підр. для іст. фак. вищих навч. закладів. Харків, 1997.

22. Слабченко Є.А. Дипломатична історія України. К., 2016.
23. Сливка Ю.Ю. Політична історія України ХІХ – поч. ХХІ ст. Львів, 2015.
24. Смолій В.А., Степанков В. А. Українська національна революція (1648–1676). К., 1999.
25. Турченко Ф., Каганов Ю., Турченко Г. Історія України (1914–1945). Запоріжжя, 2021.
26. Уривалкін О. М. Історія України (середина ХІІІ – середина ХVІІ століття). К., 2005.
27. Яковенко Н. Нарис історії середньовічної та ранньомодерної України. К., 2006.